

Quantum Group

XVIII-XIX ғ. Қазақ мәдениетінің дамуы және қазақ даласын зерттеген ғалымдар

18 ғ. **Қазақстанның Ресей** құрамына қосылуына байланысты Патша үкіметі *Қазақ даласын* зерттеуді қолға алған. Зерттеу барысында **Орынбор, Қырғыз-қайсақ** және *пополковник Бухгольц* басқарған “*Азияға жол іздеу*” секілді бірқатар экспедициялар құрылды. Осы экспедициялардың құрамында болған тұлғалар:

Густав Ренат – *Жоңғария картасын* сызған.

Герхард Миллер – Сібір өлкесін жан жақты зерттегені үшін – *Сібір тарихының атасы* деген атаққа ие болған ғалым.

Петр Иванович Рычков – *Орынбор тарихы, Орынбор губерниясының топографиясы және Қырғыз-қайсақ даласы туралы күнделік жазбалар* деген құнды мәлімет беретін еңбектер қалдырды. *Ресей ғылым академиясында* – **Орынбор Колумбы** деген атаққа ие болды. **Рычков** – Еділ бойындағы қазақтардың шаруашылығын, және **Әбілқайыр** ханның жерленген бейітін суреттеп кеткен.

Петр Симон Паллас – *Ресей мемлекетінің әртүрлі аймақтарына саяхат* деген еңбек қалдырды. Қазақстан жерінді бұл ғалым **Орал** мен **Семей** арасын аралап, құнды деректер қалдырған.

Михаил Ломоносов, Иоганн Георги, Иоганн Фальк сынды саяхатшылар мен ғалымдарда көп еңбек сіңірді.

19 ғ. 1 жартысында Қазақстанды зерттеген тұлғалар:

Степан Семенов және **Матвей Муравьев-Апостол** – бұл тұлғалар Ресейдегі 1825ж желтоқсан айында болған – *І Николайға* қарсы көтеріліске белсенді қатысқан. Оларды тарихта **желтоқсаншылар** деп атайды. Көтеріліс сәтсіз аяқталғаннан кейін Семенов пен Муравьев-Апостолды қазақ даласына саяси жер аудартады. Муравьев-Апостол – *Бұқтырма* бекінісінде тұрып дәрігерлікпен айналысқан.

Алексей Макиеев – желтоқсаншы. **Райым** беінісінен **Қосаралға** дейінгі саяхатты түсіндіре отырып, Қазақтың ауыр жағдайын суреттеген

Григорий Карелин – Каспий теңізі жағалауын зерттеген

Алексей Бутаков – Арал теңізін зерттеді

Алексей Левишин – *Қырғыз-қазақ немесе қырғыз-қайсақ ордалары мен далаларының сипаттамасы* еңбегін жазды. Және **Абылай** ханды сипаттаған.

Владимир Вольховский – *Кіші жүз руларының картасын* сызды

Иван Андреев – *Орта жүз қырғыз-қайсақтарының сипаттамасы* еңбегін жазды

Дмитрий Завалишин – *Батыс Сібірді сипаттау* еңбегінің авторы

Андрей Коровков – *Іле бекінісіне бару очергінің* авторы

Федор Достоевский – Семейге жер аударылып, сол өңірде археологиялық ескерткіштер жинаумен айналысты, **Шоқан Уалихановпен** достық қарым қатынастарды болды.

Владимир Даль – қазақ халқының өмірі, тарихы мен шығармашылығын зерттеуші, **Бикей мен Маулен** шығармасының авторы, **М.Өтемісұлымен** жақсы таныс болған орыс жазушысы.

Александр Сергеевич Пушкин – Е.Пугачев бүлігінің тарихын зерттеп Орынбор және Орал қалаларында болған, **Қозы көрпеш-Баян** сұлу поэмасын қағазға түсірген

19 ғ. 2 жартысында өлкені жан-жақты зерттеген, құнды деректең авторылары белгілі саяхатшылар мен ғалымдар:

Семенов-Тянь-Шаньский – *Қырғыз өлкесі және Түркістан өлкесі* деген екі томдық еңбектің авторы

Василий Радлов – Жетісуді зерттеп, халық ауыз әдебиетінің үлгілерін жинастырған.

Михаил Красовский – *Сібір қырғыздарының облысы* деген еңбекті жазған.

Карл Мейер – *Орынбор ведомствасының қырғыз даласы* деген еңбекте Кіші жүз тарихын жан жақты зерттеген.

Александр Добросмыслов – *Торғай облысы. Тарихи очерк* еңбегінің авторы.

Атап өткен ғалым – саяхатшылардан бөлек 19 ғ. 2 жартысында **Польша** және **Украина** азаттығы үшін күресіп Қазақстанға саяси жер аударылған тұлғаларда бар. Оларда құнды деректер қалдырған. Мысалы:

Тарас Шевченко – Қазақстан және Украина халықтарын рухани байланыстырушы. *Менің ойларым өлеңі мен Қазақ шаңырағы, Атқа мінген қазақ, Бақташы бала, Салт атты қырғыз, Байғұстар, Келі түйген келіншек, Егіздер* сынды қазақ кедейлерінің азапты өмірін суреттеген көркем туындыларының авторы. 1847-1857ж аралығында Қазақстанда қудалауда болды.

Северин Гросс және **Адольф Янушкевич** – Дала өлкесіне саяси жер аударылған. **Абай Құнанбайұлы** мен оның туыстарымен жақын таныс болған поляк азаттық күресі өкілдері. **Северин Гросс** – Семей облыстық статистиалық комитет арқылы «*Қырғыздардың заң әдет-ғұрыптары үшін материалдар*» деген құнды еңбегін жазған.

Густав Зелинский – поляк азаттық күресі өкілі, қазақтарды Ресейге таныту мақсатымен *Қырғыз* поэмасын жазған.

Евгений Михаелис – 19 ғ.да Тарбағатай таулары мен Қалба жоталарын, Зайсан көлі мен Ертіс бойын зерттеген.

Қазақ даласындағы халық ағарту ісіне.

Ресей құрамына қосылардың алдында, қазақ байларының балалары медреселерде оқыған. Ол оқу орындарында балалар діни білім алып, араб тілін меңгерген. Ал тарих жайлы – **Хикмет** пәнінен білетін.

1867ж Орынбор губернаторы – **Крыжановский** «Ресейдің шығыс бөлігіндегі мұсылмандықпен күресу» шараларын жариялады. Дегенмен 1870ж Мұсылман мектептерінің дамуы туралы Ереже бекітілді. Осы ереже бойынша қабылданушы жасы 16 жастан басталып, оқу жылы мамыр-тамыз аралығында болатыны бекітілді. Патша үкіметі медреселерде орыс тілін оқытуға міндеттеді. Медресені бітіргендер өз білімдерін **Бұхара** мен **Ташкенттегі** діни оқу орындарында жалғастырған.

18ғ соңынан бастап қазақ даласында мектептер салына бастады. Олар:

1789 ж – Омбы қаласындағы – моңғол,қытай,парсы тілдерін үйрететін Азиялық училище.

1825ж – Орынбор қаласында – Ресей билеу әкімшілігіне шенеуніктер даярлайтын әскери училище.

1831ж – Семейде орысша білім беретін училище.

1836ж – Өскеменде қазақтар үшін интернаты бар училище.

1837ж – Омбы әскери училище Сібір кадет корпусы ұйымдастырылды.

1841ж – Кіші ордада Жәңгір ханның ұйымдастыруымен орыс, араб, парсы тілдері оқытылатын татарша-орысша білім беретін мектеп құрылды.

1844ж – Орынбор әскери училищесі, Неплюев кадет корпусы болып қайта құрылды.

1850ж – Орынбор шекаралық комиссиясы жанындағы қазақтарға орысша білім беретін 7 жылдық мектеп

1861ж – Троицк қаласында орыс-қазақ мектебі ұйымдастырылды.

1867-68 жылғы Уақытша ережеге сай Қазақтарға мектеп ашу үшін өз еріктерімен қаржы жинауға рұқсат берілді. Бірақ білімді ұстаздардың жетіспеуі халық ағарту ісінің дамуына кедергі болды.

19 ғасырда орта білім мектептерінен бөлек, жоғары білім беретін мұғалімдер институттары мен мектептері ашылған болған. Олар:

1872ж – Омбы мұғалімдер институты

1883ж – Орск қаласындағы тұңғыш қазақ мұғалімдер мектебі

1900ж – Түркістан әдістемелік мектебі

Бұл оқу орындарынан бөлек Ресейдің *Петербург, Қазан, Томск* қалаларында қазақ студенттері оқыды. Олардың ішінде ерекше көзге түскен *Петербург* университетінің стипендиаты, **Семей** облысының тумасы, алғашқы қазақ заңгері – **Жақын Ақбаев**.

1845ж Қазақстан тарихын зерттеуді ғылыми жолға қойған *орыс географиялық қоғамының* – *Орынбор, Омбы, Семей* қалаларында бөлімдері мен бөлімшелері бой көтерді. Орыс географиялық қоғамының *Семей* бөлімшесінде – **Шәкәрім Құдайбердіұлы** мүше болып сайланған.

19ғ соңына қарай қазақ өлкесінің тарихы, этнографиясы, рухани-материалдық мәдениеті туралы мәліметтер жинаған облыстық статистикалық комитеттер 1868ж – **Түркістанда**, 1878ж – **Семейде** ұйымдастырылды.

19ғ 2 жартысынан Қазақ жерінде кітапханаларда ашыла бастады. Мысалы:

Семей қаласы – 1883ж тұңғыш қоғамдық кітапхана

Торғай және Орынбор қалалары – ақысыз пайдаланатын кітапхана

Орал, Верный, Семей орталықтарында – саяси жер аударылғандардың бастамасымен көпшілікке арналған кітапханалар ашылды.

Музыка өнері.

Музыка – қазақ халқының өмірінде өте маңызды рөл атқарады, тарихымызда көптеген дарынды әншілер, күйшілер, жыраулар болған.

1 8ғ музыка өнерін дамытқан дарынды жыраулар және ақындардың шығармашылығындағы негізгі тақырып – **Жоңғар шапқыншылығы** болды. Бұл тұлғалардың тізімі:

Ақтамберді – 1675-1768ж аралығында өмір сүріп, *Қабанбай* мен *Бөгенбай* батырларды жырлаған. Кәзіргі *Шығыс Қазақстандағы, Абай ауданында* жерленген.

Тәтіқара – Абылай ханға жақын болған, танымал қазақ ақыны.

Үмбетей – Аңырақай шайқасына қатысқан, ал кейін Бөгенбайдың өлімін Абылай ханға естірткен жырау. Сонымен қатар *Үмбетей, Жауғашар батыр* және *Бекболат биге* жыр арнаған.

Бұқар – *Қалқаман батырдың* баласы, Абылай ханның кеңесшісі болған ұлы жырау. Халық оны **Көмекей әулие** деп атап кеткен.

Ақындар:

Махамбет Өтемісұлы – 1804-1846ж өмір сүрген ақын. Ол өз шығармаларында *Бөкей Ордасындағы* хандардың озбырлығын сипаттаған. Осыған байланысты 1829ж қамауда да болған.

Шернияз – *Бөкей Ордасындағы* көтеріліске қатысқан ақын. Суырып салма өнерін әрі дамытқан.

Шәжә Қаржаубайұлы – бала кезінен екі көзінен айырылып, ақындық өнер арқылы күнкөріс тапқан ақын. *Қозы Көрпеш – Баян Сұлу* поэмасының ең көркем нұсқасын қалдырды.

Жанақ – *Қозы Көрпеш – Баян Сұлу* поэмасының ерекше бір нұсқасын жырлаған ақын.

Сүйінбай Аронұлы – 1822-1895ж аралығында өмір сүрген халық ақыны әрі айтыс өнерінің жүйрігі. *Қаракастек* жерінде дүниеге келген.

Дулат Бабатайұлы – Зарзаман дәуірінің ақыны.

Балуан Шолақ – атақты ақын, сазгер, әнші, әрі балуан ретінде танымал болған. Шын есімі – *Нұрмағамбет Баймырзаұлы*.

Күйшілер:

Тәттімбет Қазанғанұлы – 1815-1860ж аралығында өмір сүрген. *Қарағанды облысы, Қарқаралы* ауданында дүниеге келген күйші. 1855ж Петербургте Ресей императоры – *II Александрдың* ұлықтау рәсіміне қатысып, күміс медальға ие болған. Оның танымал күйлері – *Саржайлау, Былқылдақ, Бестөре, Қосбасар, Сарыөзен*.

Құрманғазы Сағырбайұлы – *Бөкей Ордасындағы, Жиделі* жерінде дүниеге келген қазақ күй өнерінің классигі. Оның танымал күйлері – *Адай, Сарыарқа, Түрмеден қашқан, Кісен ашқан, Ақсақ кийік, Қайран шешем*, және Исатайға арналған – *Кішкентай* күйі.

Дәулеткерей Шығайұлы – Бөкей Ордасының ханы *Шығайдың* ұлы. Домбыра өнеріндегі лирикалық бағыттың негізін салушы. Оның танымал күйлері – *Тартыс, Жігер, Шолақ, Топан, Желдірме*.

Ықылас Дүкенұлы – 1843-1916ж аралығында өмір сүрген күйші әрі қобызшы. Оның танымал күйлері – *Кертөлғау, Жезкиік, Аққу, Жалғызаяқ, Қорқыт сарыны, Ерден, Қазан*, және патша шенеуніктерін сынаған – *Жарым патша күйі*.

Әнші әрі сазгерлер:

Біржан сал Қожағұлы – 1834-1897ж өмір сүрген. *Қызылжар* қаласындағы медреседе оқып, араб, парсы, шағатай тілдерін меңгерген. Оның танымал әндері – *Қаламқас, Ақтенбек, Ғашығым, Айтбай*.

Жаяу Мұса Байжанұлы – 1835-1929ж аралығында өмір сүрген. *Баянауыл* өлкесінде дүниеге келіп, домбыра, скрипка, гармонь тартуды жастайынан меңгерген. Жаяу Мұса әскери адам болғандықтан, қызметі бойынша: *Польша, Литва* елдеріне, *Қазан, Петербург, Новгород, Мәскеу* қалаларында болған. Ол генерал *Черняевтің* әскерінің құрамында *Шымкент, Әулиеата* бекіністерін алуға қатысқан. Оның танымал әндері – *Толғау, Ақ сиса, Бозторғай, Жанбота, Ғашығым* және *Ыбырай Алтынсариннің Кел балалар оқылық* өлеңіне ән.

Ақан Сері Қорамсаұлы – 1843-1913ж аралығында өмір сүрген. Солтүстік өңірде өмір сүріп, *Қызылжар* қаласындағы медреседе білім алған. Оның танымал әндері – *Балқадияна, Сырымбет, Маңмаңкер, Аужар, Ақ көйлек, Алты-басар, Мақпал*.

19ғ Қазақ ғылымына және әдебиетіне үлес қосқан тұлғалар:

Шоқан Уалиханов – 1835-1865ж аралығында өмір сүрген. Шын есімі – *Мұхаммед Қанания*. Ол *Құсмұрын* бекінісінде дүниеге келген. Шыңғысханның ұрпағы. Сана сезімінің ерте оянуына әжесі – *Айғаным* әсер еткен.

Шоқан 1847-1853ж аралығында *Сібір кадет корпусында* оқып, *корнет* деген шенге жеткен.

Оның зерттеу жұмыстары:

1855ж – Гасфорттың экспедициясына қатысып: Орталық Қазақстан, Тарбағатай, Жетісу жерлерін зерттеді.

1856ж – Семенов Тянь-Шаньскимен Құлжаға сапарға барып келді.

1857ж – Алатау қырғыздарына сапар жасап, Манас дастанын қағазға түсірген.

1858-1859ж – Қашғарияға сапар жасап, сол сапар туралы еңбек жазды. Осы еңбегі – Шоқанды әлемге әйгілі етті.

1865ж – Дүнгендердің көтерілісі туралы дерек жазды. Бұл еңбек Шоқанның соңғы еңбегі болып есептеледі.

1865ж Шоқан *Алтын Емел* жотасындағы Тезек сұлтанның ауылында қайтыс болды.

Ыбырай Алтынсарин – 1841-1889ж аралығында өмір сүрген белгілі қоғам қайраткері және жаңашыл педагогы. 1857ж **Ыбырай Орынбор шекаралық комиссиясының** мектебін алтын медальмен бітірді. Ол араб, парсы, орыс тілдерінде еркін сөйлеген.

Оның алғашқы қызметі – Атасы Балқожа бидің хатшысы болды.

1864ж Ыбырай Орынборда қазақ балаларына арнап мектеп ашты. Ал 1879ж Торғай облысында мектеп инспекторы болып тағайындалды. Оның негізгі оқу құралы – *Қырғыздарды орыс тілге үйретуге негізгі басылық және Қырғыз хрестоматиясы*.

Абай Құнанбайұлы – 1845-1904ж аралығында өмір сүрген, қазақ жазба әдебиетінің негізін қалаған ақын әрі философ. Семей облысындағы *Шыңғыстау* өңірінде дүниеге келген, руы – *Тобықты*. Шын есімі – *Ибраһим*.

Бала кезінен *Ахмет Риза* медресесінде білім алған.

Оның негізгі шығармалары:

Көзімнің қарасы, Сегіз аяқ, Желсіз түнде жарық ай – лирикалық әндері.

Ғақлиялар – нақыл сөздер берілген шығарма.

Қара сөздер жинағы.

Масғұд және Ескендір поэмасы.

Абай – *Лермонтов, Пушкин* сынды орыс ұлы жазушыларының шығармаларын аударған. Мысалы Пушкиннің – *Евгений Онегині*.

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы – 1858-1931ж аралығында өмір сүрген, қазақтың ақыны, этнографы және ағартушысы. 1907ж Қазан қаласында *Сарыарқаның кімдікі екендігі* туралы кітабы жарық көрді.

Сұрақ – жауап

(XVIII - XIX ғғ. Қазақстанды зерттеген ғалымдар мен саяси жер аударылғандар)

1. І Петрдің «Азияға жол іздеу» талабымен құрылған әскери жорық экспедициясын басқарған: **подполковник И.Д.Бухгольц**
2. Орыс экспедициясында болған тұтқындағы швед И.Г.Ренаттың жасаған картасы: **«Жоңғария картасы»**
3. XVIII ғасырда Қазақ жері, халқы туралы құнды мәлімет қалдырған зерттеушілер: **Г.Миллер, П. Рычков**
4. XVIII ғасырда Сібір мен Қазақстан туралы зерттеу жүргізіп, құнды мағлұмат қалдырған зерттеуші: **Г.Ф.Миллер**
5. Сібір тарихын зерттеген еңбегі үшін «Сібір тарихының атасы» атанды: **Г.Ф.Миллер**
6. Жоңғар тұтқынынан Абылайды босатуға қатысқаны туралы мәлімет, Қазақстан туралы көптеген бағалы деректер қалдырған: **И.Миллер**
7. Қазақ жерін зерттеушілердің бірі П.И.Рычковтың ғылыми еңбегі: **«Орынбор губерниясының» (өлкесінің) топографиясы»**
8. «Орынбор өлкесінің топографиясы», «Орынбор тарихы (1730-1750жж)» атты терең зерттеу еңбектерінің авторы: **П.И.Рычков**
9. «Орынбор тарихы» атты зерттеу еңбегінде қазақ тарихының даму кезеңдерін көрсеткен орыс ғалымы: **П.Рычков**
10. Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі П.И.Рычковтың қазақ жерінің тарихы туралы еңбегі: **«Орынбор тарихы»**
11. Өлкенің этнографиясы туралы ғылыми мұра қалдырған, Қазақстан туралы еңбегі үшін Ресей ғылым академиясының бірінші корреспондент мүшесі болған: **П.Рычков**
12. «Орынбор өлкесінің Колумбы» деген атау алған Ресей ғылым академиясының корреспондент мүшесі: **П.Рычков**
13. П.И.Рычков еңбектерінде жан-жақты суреттеді: **Е.Пугачев көтерілісіне байланысты оқиғаларды**
14. XVIII ғ. Еділ бойындағы Кішіжүз қазақтарының өмірі жайлы зерттеген орыс офицері: **Н.П.Рычков**
15. 1771 жылы «Қырғыз-қайсақ даласы туралы күнделік жазбалар» атты қызықты еңбек қалдырған: **Н.П.Рычков**
16. 1771 жылы Н.П.Рычковтың Орынборда жазып қалдырған еңбегі: **«Қырғыз-қайсақ даласы туралы күнделік жазбалар»**
17. Әбілқайыр ханның сол кездегі әлі де жақсы сақталған бейітін суреттеп жазған: **Н.П.Рычков**
18. «Ресей мемлекетінің әр түрлі аймақтарына саяхат» еңбегінің авторы: **П.С.Паллас**
19. XVIII ғасырдағы белгілі зерттеуші П.С.Палласың еңбегі: **«Ресей мемлекетінің әр түрлі аймақтарына жасалған саяхат»**
20. Еңбектері әлемдік қауымдастықтың назарын аударған тұлға: **П.С.Паллас**
21. П.С.Паллас басқарған Ресей Ғылым академиясының экспедициясы жүріп өтті: **Оралдан Семейге дейінгі аймақ**
22. XVIII ғ. Қазақстанды зерттеген ғалымдар: **М.В.Ломоносов, П.С.Паллас, И.Г.Георги**
23. XVIII ғ. Қазақстанды зерттеуде еңбек сіңірген шетел саяхатшылары: **П.С.Паллас, И.Фальк, И.Георги**
24. XVIII ғасырда Қазақстанды зерттеуге қатысқан саяхатшылар: **И.Фальк, И.Георги**
25. Қазақстанға жер аударылған декабристерден ерекше көзге түскені: **С.Семенов**
26. «Бұқтырмада көп емдеп, көп көмектестім» жазған желтоқсаншы: **М.Муравьев-Апостол**
27. XIX ғасырдың I жартысында Каспий теңізінің жағалауын зерттеген ғалым: **Г.Карелин**
28. XIX ғасырдың I жартысында Арал теңізін зерттеген ғалым: **А.Бутаков**
29. XIX ғасырдың I жартысындағы Қазақстан жайлы құнды еңбектер жазған орыс ғалымы: **Левшин**
30. XIX ғасырдың I жартысында көшпелі қазақ халқының әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрін зерттеген белгілі орыс ғалымы: **Левшин**
31. «Қырғыз-қазақ немесе қырғыз-қайсақ ордалары мен далаларының сипаттамасы» деген еңбектің авторы: **А.Левшин**
Левшиннің шығармасы: **«Описание киргиз-казацких, или киргиз-кайсацких орд и степей»**
32. А.И.Левшиннің «Қырғыз-қазақ немесе қырғыз-қайсақ ордалары мен далаларының сипаттамасы» деген еңбегінде келтірілген мәліметтер: **Қазақ өлкесінің тарихы мен этнографиясы және географиясы**
33. XIX ғасырдың I жартысында көшпелі қазақ халқының әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрін зерттеген белгілі орыс ғалымы: **Левшин**
34. Тарихшы Левшиннің еңбегінде сипаттаған XVIII ғ. көрнекті мемлекет қайракері: **Абылай**
35. Кіші жүз руларының картасын жасаған желтоқсаншы: **В.Вольховский**
36. Орта жүз қырғыз-қайсақтарының сипаттамасы» еңбегінің авторы: **И.Г.Андреев**
37. XVIII ғасырдағы зерттеуші И.Г.Андреевтің еңбегінде баяндалды: **Орта жүз туралы**
38. 1867 ж. Мәскеуде жарық көрген «Батыс Сібірді сипаттау» деген еңбектің авторы: **И.Завалишин**
39. Қазақ жері, оның шексіз даласы, байлығы туралы тамаша пікірлер айтылған «Іле бекінісіне бару» деген очерктің авторы: **А. Коровков**
40. Петрашевский ісі бойынша» Сібірге жер аударылған, кейін Семейге ауыстырылған орыс жазушысы: **Ф.Достоевский**
41. Ф.Достоевский Семейде айналысты: **Археологиялық ескерткіштер жинаумен**
42. Райым бекінісінен Қосарал аралына дейінгі саяхаттың мән-жайын түсіндіре келе көшпелі қазақтың ауыр жағдайын суреттеп жазған желтоқсаншы: **А.Макшеев**
43. XIX ғасырдың I жартысында қазақ халқының өмірі мен тарихына, шығармашылығына көңіл бөлген орыс мәдениетінің тамаша өкілдерінің бірі: **В.И.Даль**

44. Орынбор өлкесінде 8 жыл болып, түркі тілдес халық халықтардың жазбаларын, ауыз әдебиетінің үлгілерін жинастырған: **В.И. Даль**
45. Орынбор өлкесі қазақтардың өмірін сипаттайтын В.Н.Дальдың шығармасы: **Бикей мен Мәулен**
46. М.Өтемісұлы жақсы таныс болған орыс жазушысы, әрі этнографы: **В.И.Даль**
47. 1836-1838 жылғы шаруалар көтерілісінің басшылары И.Тайманұлы мен М.Өтемісұлына жанашырлық білдірген орыс жазушысы, әрі этнографы: **В.И.Даль**
48. 1833 жылы А.С.Пушкиннің Орынбор қаласында жинаған тарихи материалдары: **«Е.Пугачев бүлігінің тарихы»**
49. Орыстың атақты ақыны А.С.Пушкин Орынбор жерінде зерттеу жүргізді: **Е.Пугачев бастаған шаруалар көтерілісі жайында**
50. Қазақстан жайлы құнды мәліметтер беретін орыс ақыны А.С.Пушкиннің еңбегі: **«Капитан қызы»**
51. XIX ғасырдың 30-жылдары орыс ақыны А.С.Пушкин болған жерлер: **Орынбор, Орал**
52. Орал қаласында «Қозы Көрпеш -Баян сұлу» поэмасымен танысқан орыс ақыны: **А.Пушкин**
53. А.С.Пушкин Оралда қағазға түсірген поэма: **«Қозы Көрпеш - Баян Сұлу»**
54. XIX ғасырдың II жартысында өлкені жан-жақты зерттеген дүние жүзіне әйгілі ғалым: **Семенов-Тянь-Шанский**
55. Белгілі ғалым П.П.Семенов-Тянь-Шанскийдің Қазақстан туралы жазған екі томнан тұратын еңбегі: **«Қырғыз өлкесі», «Түркістан өлкесі»**
56. XIX ғасырдың II жартысында Жетісуды зерттеген халық ауыз әдебиетінің үлгілерін жинастырған шығыс зерттеушісі, академик: **В.Радлов**
57. «Сібір қырғыздарының облысы» деп аталатын еңбегінде қазақ халқының шығу тегіне көңіл бөлген зерттеуші: **М.Красовский**
58. «Орынбор ведомствасының қырғыз даласы» еңбегінде Кіші Жүз тарихын жан-жақты сипаттаған көрнекті зерттеуші: **К.Мейер**
59. Қазақ жерінің Ресей құрамына қосылу дәуірін біршама толық зерттеген орыс ғалымы: **А.Добросмыслов**
60. «Торғай облысы.Тарихи очерк» атты еңбегінде Қазақстанның саяси дамуы жөнінде сирек кездесетін мәліметтер сақталған зерттеуші: **А.Добросмыслов**
61. А.Добросмысловтың еңбегі: **«Торғай облысы. Тарихи очерк».**
62. Қазақстанға жер аударылғандар: **Е.Михаэлис, С.Гросс, Н.Долгополов, Т.Шевченко**
63. Есімі тарихта Қазақстан және Украина халықтарын рухани байланыстырушы ретінде қалған тұлға: **Т.Шевченко**
64. Маңғыстау түбегіне жер аударылған азаттық қозғалыс өкілі: **Т.Шевченко**
65. 1847-1857жылдары Қазақстанда айдауда болған украин ақыны: **Шевченко**
66. Украин ақыны Т.Г.Шевченко қазақ жерінде айдауда болды: **1847-1857**
67. Бейнелеу өнер саласында қазақтардың қайыршылық өміріне көптеген туындыларын арнаған айдауда болған ақын, суретші: **Т.Шевченко**
68. Т.Шевченконың қазақ және украин халықтарының өмірін салыстыра жырлаған өлеңі: **«Менің ойларым»**
69. Т. Шевченко «Менің ойларым» деген өлеңінде өмірлерін салыстыра жырлады: **қазақ және украин халықтарының**
70. XIX ғ қазақтар мен украин халықтарының өмірін салыстыра жырлаған ақын: **Т.Шевченко**
71. Бейнелеу өнері саласында қазақтардың қайыршылық өміріне көптеген туындыларын арнаған айдауда болған атақты суретші: **Шевченко**
72. «Қазақ шаңырағы», «Атқа мінген қазақ», «Байғұстар» «Бақташы бала», «Салт атты қырғыз», «Келі түйген келіншек» деген суреттердің авторы: **Т.Шевченко**
73. Қазақ кедейлерінің азапты ауыр өмірін суреттеген Т.Шевченконың шығармалары: **«Бақташы бала», «Салт атты қырғыз», «Келі түйген келіншек»**
74. Қазақтардың аянышты ауыр халі суреттелген Т.Шевченконың повесі: **«Егіздер»**
75. XIX ғасырдың екінші жартысында қазақ жеріне айдалған революционерлер: **Гросс пен Зелинский**
76. XIX ғасырдың 60 жылдарында поляк күресі өкілдерінің ішіндегі ерекше көзге түсетіні: **С.Гросс**
77. Дала өлкесінде айдауда болған: **С.Гросс.**
78. Қазақ халқының әдет-ғұрпы, билер сотының мәліметтерін жинап құнды зерттеу жүргізген поляк азаттық қозғалысының өкілі: **С.Гросс**
79. С.Гросстың Семей облыстық статистикалық комитет арқылы дайындаған құнды еңбегі: **«Қырғыздардың заң әдет-ғұрыптары үшін материалдар»**
80. Қазақ билерінің соты туралы жазған: **Гросс.**
81. XIX ғасырдың 60 жылдары қазақтарды Ресейге танытудағы кең тараған Г.Зелинскийдің шығармасы: **«Қырғыз» поэмасы**
82. Поляк А.Янушкевич Қазақстанда жүзбе-жүз кездескен: **Құнанбаймен**
83. Абай Құнанбайұлымен,оның туыстарымен жақын таныс болған поляк азаттық қозғалысының өкілдері: **С.Гросс, А.Янушкевич**
84. Жергілікті баспа ісін алға бастыруда талмай еңбек еткен Қазақстанда айдауда болған азаттық қозғалыс өкілі: **Н.Коншин**
85. XIX ғасырда Тарбағатай таулары мен Қалба жотасын зерттеген: **Е.Михаэлис**

Quantum Group

86. Батыс Сібір генерал губернаторының тапсырмасына сай Зайсан көлінің өңірін, Ертіс бойын зерттеп, карта дайындаған оқымысты: **Е.Михаэлис**
87. XIX ғ. аяғында саяси жер аударудың басты орталығы болған қалалар: **Ақмола, Семей**
88. XIX ғ. II жартысында Қазақстанға жер аударылған азаттық қозғалысының өкілдеріне жатпайды: **Столыпиннің аграрлық саясаты бойынша Қазақстанға қоныс аударылғандар**
89. XIX ғ. II жартысындағы Ресейдегі азаттық күрестің қайраткерлерін жер аударуға ұшырау себебіне жатпайды: **қылмыстық іс-әрекеттер жасаған үшін**
90. XIX ғ. соңы- XX ғ. бас кезінде Қазақстанның далалық уездерін зерттеген экспедицияны басқарды: **Ф.Щербин**

(XVIII - XIX ғғ. Қазақстан мәдениеті, халық азарту ісі)

1. Қазақстандағы «Азиялық училище» ашылған жыл: **1789 жыл**
2. 1789 жылы Омбыда ашылған: **Азия мектебі**
3. 1789 жылы ашылған оқу орны: **Омбы азиялық училищесі**
4. 1789 ж. ашылған Азиялық училищесінде оқытып үйретілген тілдер: **монғол, қытай, парсы**
5. XIX ғ. бірінші жартысында әскери училищелер ашылған қалалар: **Орынбор, Омбы**
6. XIX ғасырда ашылған оқу орындарының ішінен артығын табыңыз: **Азиялық училище**
7. XIX ғасырдың I жартысында Қазақстанда ашылған әскери училищелерде даярланған мамандар: **Ресейлік билеу әкімшілігі үшін шенеуніктер**
8. 1813 ж. Орынборда ашылған училищеде даярланған мамандар: **Ресейлік билеу әкімшілігі үшін шенеуніктер**
9. Омбыда әскери училище ашылған жыл: **1813 жылы**
10. Орынборда әскери училище ашылған жыл: **1825 жылы**
11. 1813 ж. Омбы және 1825 ж. Орынборда ашылған оқу орындарының екеуінде: **әскери училище**
12. 1813 жылы Омбыда ашылған оқу орнының кейінгі атауы: **Сібір кадет корпусы**
13. Омбы әскери училищесі Сібір кадет корпусы болып қайта құрылды: **1837 жылы**
14. Орынбор әскери училищесі Неплюев кадет корпусы болып қайта құрылды: **1844 жылы**
15. 1831 жылы қыркүйекте орысша білім беретін училище ашылған қала: **Семей**
16. 1836 жылы қазақтар үшін интернаты бар училище ашылған қала: **Өскемен**
17. 1841 жылы татарша-орысша білім беретін мектеп ашылған хандық: **Кіші Орда**
18. 1841 жылы Кіші Ордада татарша-орысша білім беретін мектепті ашқан: **Жәңгір хан**
19. 1841 жылы Жәңгірдің ұйымдастыруымен ашылған мектепте оқытылған тіл: **орыс, араб, парсы**
20. Кіші Ордада татарша-орысша білім беретін мектеп ашылды: **1841 жылы**
21. Орынбор шекаралық комиссиясы жанынан қазақтарға орысша білім беретін мектеп ашылған жыл: **1850 жылы**
22. 1850 жылы жетіжылдық мектеп ашылған қала: **Орынбор**
23. 1861 жылы орыс-қазақ мектебі ашылған қала: **Троицк**
24. Троицк қаласында орыс-қазақ мектебі ашылған жыл: **1861 ж.**
25. 1872 жылы мұғалімдер институты ашылған қала: **Омбы**
26. 1872 жылы мұғалімдер мамандығын даярлайтын оқу орны ашылған қала: **Омбы**
27. 1883жылы Ор қаласында ашылған: **мұғалімдер мектебі**
28. Тұңғыш қазақ мұғалімдік мектебі ашылған қала: **1883жылы Орск қаласында**
29. 1900 жылы Қазақстандағы ең алғашқы әдістемелік мектеп ашылған қала: **Түркістан**
30. Қазақстан тарихын зерттеуді ғылыми жолға қойған орыс географиялық қоғамының Орынбор, Омбы, Семейдегі бөлімдері ашылған жыл: **1845 жылы**
31. XIX ғасырда орыс географиялық қоғамының бөлімдері мен бөлімшелері ашылған қалалар: **Орынбор, Омбы, Семей**
32. 1868 жылы құрылған статистикалық комитет: **Түркістанда**
33. Түркістан статистикалық комитеті ашылған жыл: **1868 жыл**
34. Семей статистикалық комитеті ашылған жыл: **1878 жылы**
35. XIX ғасырдың соңында ұйымдастырылған облыстық статистикалық комитеттер жинаған мәліметтер: **қазақ өлкесінің тарихы, этнографиясы, рухани-материалдық мәдениеті**
36. Орыс географиялық қоғамының Семей бөлімшесіне мүше болып сайланған ақын: **Ш.Құлайбердіұлы**
37. 1883 жылы қоғамдық кітапхана ашылған облыс: **Семей**
38. XIX ғасырдың II жартысында Қазақстанда ашылған тұңғыш қоғамдық кітапхана: **Семейде**
39. Семейдегі тұңғыш қоғамдық кітапхана ашылған жыл: **1883жылы**
40. XIX ғасырдың II жартысында ақысыз пайдаланатын қоғамдық кітапханалар ашылды: **Торғай, Орынбор**
41. Қазақстанда кітап шығару кәсібі ұйғарылған қалалар: **Орал, Омбы, Орынбор**
42. XIX ғ. 80-90 ж-ы саяси жер аударылғандардың бастамасымен көпшілікке арналған кітапханалар ашылды: **Верный, Орал, Семей**
43. XIX ғ. аяғында кітапханалар ашылған қалалар: **Орал, Верный, Семей**

44. Жергілікті баспа ісін алға бастыруда талмай еңбек еткен Қазақстанда айдауда болған азаттық қозғалыс өкілі: **Н.Коншин**
45. Әлихан Бөкейхановтың белсене қатысуымен 1898 жылы жарық көрген құнды зерттеу: **Қырғыздардың жер иеленуі бойынша мәліметтер**
46. XIX ғасырдың II жартысында Сырдария мен Жетісу облыстарындағы оқу орындарының қызметін қадағалау тапсырылған генерал-губернаторлық: **Түркістан**
47. XIX ғасырдың I жартысында Қазақстанда ірі медреселерде оқылған тіл: **Араб тілі**
48. «Дат» сөзінің парсы тіліндегі мағынасы: **«Әділ заң»**
49. Ислам дініндегі жоғарғы лауазым: **Муфти**
50. Діни емес азаматтардың өмір салты: **Зайырлы**
51. XIX ғ. мұғалім даярлайтын кәсіби оқу орындардың бір түрі: **Семинария**
52. Ислам дінін оқытатын орта және жоғары дәрежелі оқу орны: **Медресе**
53. Орынбор губернаторы Крыжановскийдің «Ресейдің шығыс бөлігіндегі мұсылмандықпен күресу» жөніндегі шаралары жарияланған жыл: **1867 жыл**
54. Мұсылман мектептерінің алдағы дамуы туралы «Ереже» бекітілді: **1870 жылы**
55. Медресені бітіргендер өз білімдерін жалғастырған діни оқу орындары орналасқан қалалар: **Бұхара мен Ташкент**
56. XIX ғ. Орта Азия мен Қазақстандағы ірі медреселерде тарих жайлы білім беретін пән: **Хикмет пәні**
57. 1870 жылғы мұсылман мектептері туралы «Ереже» бойынша оқу жылы осы айлар аралығында болды: **мамыр-тамыз**
58. 1870 жылы мұсылман мектептері туралы «Ереже» бойынша медресеге қабылданушының жасы: **16 жасқа дейін**
59. 1870 жылы патша үкіметі медреселерде оқытуға міндеттеді: **Орыс тілін**
60. XIX ғасырдың аяғында қазақ жастары білім алған Ресей қалалары: **Петербург, Қазан, Томск**
61. 1896 жылы Ресейдің әр түрлі оқу орындарында оқыған Торғай облысының қазақ студенттерінің саны: **50- ге жуық**
62. Петербург университетінің стипендиаты, Семейлік алғашқы қазақ заңгері: **Ж.Ақбаев**
63. Қазақтарға 1867-1868 жылғы уақытша Ережеге сай ағарту ісін дамытуға берілген құқық: **Өз еріктерімен қаржы жинауға**
64. Қазақстанда халық ағарту ісінің дамуына кедергі болған негізгі себеп: **білімді ұстаздардың жетіспеуі**
65. «Лепсі өлкесін қоршаған таулар» атты картинаның авторы: **В.Верещагин**
66. Суретші Н.Хлудовтың шығармалары: **«Көш», «Мал айдау»**
67. Н.Г.Хлудовтың қазақ қоғамының тұрмысына байланысты салған суреті: **«Көш»**
68. Париждегі дүниежүзілік көрмеге қазақ зергерлерінің заттары қойылған жыл: **1868 жыл**
69. 1868 жылы Париждегі дүниежүзілік көрмеге қойылған бұйымдар: **Ұлттық киімдер**
70. Қазақ музыка аспаптары қойылған көрме өткен қала: **Мәскеу**
71. 1872 жылы Мәскеуде өткен көрмеде жұртшылыққа таныстырылды: **Қазақ музыка аспаптары**
72. Жергілікті ұста, шеберлер мен зергерлер дайындаған бұйымдардың көрмесі 1896 жылы өткен қала: **Көкшетау, Петропавл**
73. Қымыз ашыту маусымының басталуына байланысты әдет-ғұрып: **Қымызмұрындық**

(XVIII - XIX ғғ. Қазақ халқының өнері мен музыка мәдениеті)

1. XVIII ғасырдағы жыраулардың шығармаларына арқау болған негізгі тақырып: **Жоңғар шапқыншылығына қарсы күрес**
2. Қазақ-жоңғар соғыстарының маңызды оқиғаларын өз шығармаларында жырлаған ақын жыраулар: **Ақтамберді, Үмбетей, Тәтіқара**
3. Бұқар, Тәтіқара, Үмбетей жыраулар өз шығармаларын арнады: **Абылай ханға**
4. Абылай ханға жақын болған оны жырға қосқан -жыраулар: **Тәтіқара, Үмбетей**
5. XVIII ғасырдың II жартысындағы танымал халық ақыны: **Тәтіқара**
6. Шығыс Қазақстан облысы, Абай ауданында жерленген халық ауыз әдебиетінің көрнекті өкілі; жырау: **Ақтамберді**
7. Шығыс Қазақстан аумағында жерленген жырау: **Ақтамберді**
8. XVIII ғ. әрі балуан, әрі батыр ретінде белгілі болған жырау: **Ақтамберді**
9. XVIII ғасырда шығармаларын аңызға айналған сардарлар Қабанбай мен Бөгенбай батырларға арналған халық ауыз әдебиеті көрнекті өкілдерінің бірі: **Ақтамберді**
10. Ақтамберді жырау (1675-1768жж.) жерленген аймақ: **Шығыс Қазақстан**
11. XVIII ғ. халық ауыз әдебиеті шығармаларының көрнекті өкілдері: **Ақтамберді, Үмбетей, Тәтіқара**
12. XVIII ғ. халық ауыз әдебиеті өкіліне жатпайтыны: **Сыпыра**
13. Қазақ-жоңғар соғыстарының маңызды оқиғаларын өз шығармаларында жырлаған XVIII ғасырдағы ақын-жыраулардың көрнекті өкілдерінің бірі: **Ақтамберді**
14. XVIII ғ. екінші жартысында Абылай тұсында өмір сүрген танымал ақын: **Тәтіқара**
15. XVIII ғасырда өмір сүрген жырау: **Тәтіқара**
16. XVIII ғасырда жоңғарларға қарсы күрескен қазақ батырларының ерлігін жырлаған жырау: **Үмбетей**
17. Жоңғарларға қарсы Аңырақай шайқасына қатысқан жырау: **Үмбетей**

Quantum Group

18. Бұқар жырау мен замандас Қанжығалы қарт Бөгенбайды жоқтау және оның өлімін Абылайға естірту сияқты жырлары бар атақты жырау: **Үмбетей**
19. Абылайдың өмірін, қызметін сипаттап, Қанжығалы қарт Бөгенбайға жоқтау айтып, оның өлімін Абылайға естірткен жырау: **Үмбетей**
20. Абылайға Бөгенбайдың өлімін естірткен: **Үмбетай**
21. Соңғы шығармалары Абылай кезіндегі Қазақ қоғамының ішкі өмірі туралы маңызды мағлұмат көзі болып табылатын XVIII ғасырда өмір сүрген белгілі жырау: **Үмбетей**
22. Жауғашар батырға, Бекболат биге жыр арнаған жырау: **Үмбетей**
23. Абылайдың керемет қасиеттерін жырлап, Орта Жүздегі оқиғаларға белсене қатысқан, шығармаларына батырлар ерлігін арқау еткен XVIII ғасырдың II жартысындағы танымал ақын: **Тәтіқара**
24. Қалқаман батырдың баласы ұлы жырау: **Бұқар**
25. XVIII ғасырдағы қазақ әдебиетінің өкілі, ұлы тұлғалардың бірі, Абылайдың кеңесшісі болған жырау: **Бұқар**
26. 1684-1781 жылдары өмір сүрген қазақ әдебиетінің алдыңғы қатардағы өкілдерінің бірі, белгілі жырау: **Бұқар жырау**
27. XVIII ғасырда терең ойлы мол өсиет қалдырған «көмекей әулие» атанған жырау: **Бұқар жырау**
28. Қазақ хандығы дербестігінің жаршысы, әрі кеңесшісі болған Бұқар жырау жырлаған хан: **Абылай**
29. XIX ғ. І жартысында Батыс Қазақстан аймағында дүниеге келген ақындар: **М.Өтемісұлы, Ш.Жарылғасұлы**
30. Ішкі Ордадан шыққан атақты ақын: **М.Өтемісұлы**
31. Махамбет Өтемісұлы өмір сүрген жылдар: **1804-1846 жылдары**
32. Бөкей Ордасында болған көтерілістің мақсаты айқын көрінеді: **Махамбеттің өлеңдерінде**
33. Махамбет Өтемісұлы шығармаларында жырлаған көтеріліс: **1836-1838 жылдары өтті**
34. 1824-1829 жылдары М.Өтемісұлы тұрған қала: **Орынбор**
35. Шаруалар толқуына қатысқаны үшін Махамбет қамауда отырған жыл: **1829 жылы**
36. Есет батырдың қолына түскен орыс солдаттарын азат етуге көмектескен ақын: **Махамбет**
37. 1846 жылы Махамбет Өтемісұлын өлтірді: **Баймағамбет сұлтанның адамдары**
38. 1836-1838 ж. Кіші Ордадағы көтеріліске қатысқан ақындық талабы ерте ояңған ақын: **Шернияз**
39. XIX ғасырдың I жартысында шығармашылығында суырып салма өнерді одан әрі дамытқан ақын: **Шернияз**
40. XIX ғасырдың I жартысында Шернияз ақынның әдебиет саласына қосқан жаңалығы: **Суырып салма өнерді жетілдірді**
41. Жастай екі көзінен айрылып, ақындық өнері күнкөріс болған ақын: **Шөже**
42. Әйгілі «Қозы Көрпеш - Баян Сұлу» жырының ең көркем нұсқасын таратқан эпик ақын: **Шөже ақын**
43. «Қозы Көрпеш - Баян Сұлу» поэмасының ерекше бір нұсқасын жырлаған ақын: **Жанақ**
44. 1822-1895 жылдары өмір сүрген халық ақыны: **Сүйінбай**
45. XIX ғасырдың I жартысындағы айтыс өнерінің жүйірігі, Қаракөстек жерінде дүниеге келген ақын: **Сүйінбай Аронұлы**
46. «Зарзаман» дәуірінің ақыны: **Дулат Бабатайұлы**
47. XIX ғ. атақты сазгер, әнші, ақын әрі балуан ретінде танымал болған тұлға: **Балуан Шолақ**
48. 1815-1860 (1862) жж. Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданында дүниеге келген күйші: **Тәттімбет Қазанғапұлы**
49. XIX ғасырда өмір сүрген шертпе күйдің негізін салған күйші: **Тәттімбет Қазанғапұлы**
50. XIX ғ. Қарқаралы өлкесінде дүниеге келген шертпе күйдің негізін салған күйші: **Тәттімбет Қазанғапұлы**
51. Тәттімбет Қазанғапұлы дүниеге келген өңір: **Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы**
52. 1855 жылы Петербургте күміс медальға ие болған күйші: **Тәттімбет**
53. Ресей императоры II Александрды ұлықтау рәсіміне қатысқан, сазгер, күйші: **Тәттімбет**
54. Тәттімбеттің төрелердің халықты жәбірлеуіне арнап шығарған күйі: **«Бестөре»**
55. «Саржайлау», «Былқылдақ», «Бестөре», «Қосбасар», «Сарыөзен» күйлерінің авторы, күйші: **Тәттімбет**
56. XIX ғ. қазақ күй өнерінің классигі, күйші: **Құрманғазы**
57. Құрманғазының дүниеге келген жері: **Бөкей Ордасы**
58. Бөкей Ордасының Жиделі жерінде дүниеге келген күйші: **Құрманғазы Сағырбайұлы**
59. Құрманғазының Исатай Тайманұлына арналған күйі: **«Кішкентай»**
60. Халық сүйіп тыңдайтын «Балбырауын», «Сарыарқа» күйлерінің авторы: **Құрманғазы**
61. Құрманғазының туған жерді, кең байтақ даланы сипаттайтын күйі: **«Сарыарқа»**
62. «Адай», «Түрмеден қашқан» күйлерінің авторы: **Құрманғазы Сағырбайұлы**
63. Құрманғазының күйлері: **Адай, Түрмеден қашқан, Ақсақ киік, Сарыарқа, Кісен ашқан, Қайран шешем, Балбырауын**
64. Құрманғазының күйлерінің ішінен артығын тап: **Желдірме**
65. Қазақ халқының белгілі күйшілері: **Дәулеткерей, Ықылас, Қазанғап**
66. XIX ғ. қазақ музыка өнерінің дамуына үлес қосқан тұлғалар: **Дәулеткерей, Біржан сал**
67. Шыңғыс тұқымынан шыққан XIX ғасырдағы қазақ күйшісі: **Дәулеткерей**
68. Қазақ хандарының ұрпағы, музыка өнерінің қайраткері: **Дәулеткерей Шығайұлы**
69. Бөкей Ордасында хан болған Шығайдың отбасында дүниеге келген, аса көрнекті күйші композитор: **Дәулеткерей**
70. Домбыра өнеріндегі лирикалық бағыттың негізін салушы: **Дәулеткерей**
71. «Желдірме», «Тартыс» күйлерінің авторы: **Дәулеткерей Шығайұлы**

Quantum Group

72. Дәулеткерей Шығайұлының күйлері: **«Тартыс», «Жігер», «Шолтақ», «Топан», «Желдірме»**
73. Қоңыр, Тартыс, Желдірме күйлерінің авторы: **Дәулеткерей Шығайұлы**
74. 1834 (1835)-1897 жылдары өмір сүрген атақты сазгер, әнші, ақын: **Біржан сал Қожағұлұлы**
75. Қызылжар (Петропавл) қаласындағы медреседе оқығанда араб, парсы, шағатай тілдерін жақсы меңгерген атақты сазгер, ақын, әнші: **Біржан сал Қожағұлұлы**
76. Біржан Қожағұлұлы оқыған оқу орындары: **Қызылжардағы 2 жылдық орыс-қазақ мектебі, медресе**
77. Біржан сал Қожағұлұлының әндері: **«Ғашығым», «Айтбай», Қаламқас, Ақтентек**
78. «Ғашығым», «Айтбай» әндерінің авторы: **Біржан сал Қожағұлұлы**
79. Біржан салдың әні: **«Ақ тентек»**
80. Біржан сал жақсы меңгерген тіл: **араб, парсы, шағатай**
81. XIX-XX ғғ. өмір сүрген қазақ музыка өнерінің дамуына үлес қосқан тұлғалар: **Жаяу Мұса, Ақан сері, Балуан Шолақ**
82. XIX-XX ғ басындағы қазақ поэзиясының өкілі: **Тұрмағанбет Ізтілеуов**
83. Қазақ халқының әнші- ақындары: **Біржан сал, Жаяу Мұса, Ақан сері**
84. XIX ғ. атақты халық сазгері, әнші-композиторы: **Жаяу Мұса Байжанұлы**
85. XIX ғасырдың екінші жартысындағы қазақ композиторы: **Жаяу Мұса**
86. Жаяу Мұса Байжанұлының өмір сүрген жылдары: **1835-1929жж.**
87. Баянауыл өлкесінде дүниеге келіп, домбыра, скрипка, гармонь тартуды жастайынан үйренген ақын: **Жаяу Мұса**
88. Көрнекті әнші, белгілі сазгер Жаяу Мұса Байжанұлының туған жері: **Баянауыл**
89. Шорман балаларының жаласымен Тобылға жер аударылған сазгер, әнші: **Жаяу Мұса**
90. Ы.Алтынсаринның «Кел, балалар оқылық» өлеңіне ән шығарған сазгер: **Жаяу Мұса**
91. Жаяу Мұса Байжанұлының әні: **Толғау, Ақ сиса, Бозторғай, Жанбота, Ғашығым**
92. Жаяу Мұсаның әлеуметтік әділетсіздікке қарсы әрекеттер көрініс тапқан өлеңі: **«Ақ сиса»**
93. «Бозторғай» әнінің авторы: **Жаяу Мұса Байжанұлы**
94. Патша үкіметіне қарсылығы үшін Тобыл қаласына жер аударылып, өз өтініші бойынша әскери міндетін Польша, Литва жерлерінде атқарған ақын, композитор: **Жаяу Мұса**
95. Қазан, Новгород, Мәскеу, Петербург, Польша, Литвада әскери қызметте болған ақын, композитор: **Жаяу Мұса**
96. Әнші, сазгер Жаяу Мұса Байжанұлы болған елдер: **Польша, Литва**
97. Жаяу Мұса генерал Черняевтың отрядының құрамында әскери жорықтарға қатысқан өңір: **Оңтүстік Қазақстан, Шымкент, Әулиеата**
98. XIX ғ. II жартысында өмір сүрген атақты әнші, сазгер, ақын: **Ақан сері Қорамсаұлы**
99. Солтүстік өңірде дүниеге келіп, Қызылжар қаласындағы медреседе оқыған атақты ақын: **Ақан сері Қорамсаұлы**
100. Атақты әнші, сазгер, ақын Ақан сері Қорамсаұлы өмір сүрген жылдар: **1843-1913жж.**
101. Балқадия, «Маңмаңгер», «Құлагер» әндерінің авторы: **Ақан Сері**
102. Атақты әнші, сазгер, ақын Ақан сері Қорамсаұлының әні: **«Сырымбет», «Маңмаңкер», «Балқадия»**
103. Ақан серінің жан тебіренерлік әсерлі әндері: **«Сырымбет», Мақпал**
104. «Сырымбет», Мақпал, Ақтоқты» әндерінің авторы: **Ақан сері**
105. Ақан серінің елдің құрметіне бөленген әндері: **«Алты-басар», «Ақ көйлек», «Аужар»**
106. Ақан Серінің көңіл күйі, ашу-ызасы, үміт-сезімі тебірене жырланған жыр: **Құлагер**
107. 1843-1916 жылдары өмір сүрген белгілі күйші, қобызшы: **Ықылас**
108. XIX ғ. танымал болған күйші, қылқобызда ойнаудың асқан шебері: **Ықылас Дүкенұлы**
109. Ықыластың патша шенеуніктерін сынап шығарған күйі: **«Жарым патша»**
110. Ықылас Дүкенұлының күйлері: **«Кертөлғау», «Жезкиік», «Аққу», Жалғызаяқ, Қорқыт сарыны, Ерден, Қазан**
111. XIX ғасырда танымал болған күйші, қобызшы сазгер «Жезкиік», «Қазан», «Кертөлғау» күйлерінің авторы: **Ықылас Дүкенұлы**
112. 1858-1931 жж. өмір сүрген көрнекті қазақ ақыны, этнограф және ағартушы: **Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы**
113. Көрнекті қазақ ақыны, этнограф және ағартушы Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы өмір сүрген жылдар: **1858-1931 жж.**
114. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының 1907 жылы Қазан қаласында жарық көрген кітабы: **«Сарыарқаның кімдікі екендігі»**
115. Балуан Шолақ атанған балуан, сазгер әрі әнші: **Нұрмағанбет Баймырзаұлы**
116. Қазақтың бүкіл әлемге танылған ұлы балуаны: **Қажымұқан Мұңайтпасұлы**
117. XIX ғасыр мен XX ғасырдың басындағы қазақтың әншілік өнерін ғалымдар бөледі: **Бес мектепке**

(Шоқан. Ыбырай. Абай)

1. Шоқан Уәлихановтың өмір сүрген жылдары: **1835-1865 жж.**
2. Ш.Уәлихановтың туған жері: **Құсмұрын бекінісі**
3. Ш.Уәлихановтың шын есімі: **Мұхамед-Қанапия**
4. Ш.Уәлихановтың шыққан тегі: **ақсүйек Шыңғыс тұқымы**
5. Шоқанның сана-сезімінің ерте оянуына әсер еткен адам: **Әжесі Айғаным**

6. Ш.Уалиханов балалық шағын өткізген жер: **Сырымбет**
7. Шоқан Уәлихановтың балалық шағы өткен жерлер: **Құсмұрын,Сырымбет**
8. Ш.Уәлихановтың білім алған орны: **Сібір кадет корпусы**
9. Шоқан Уәлиханов Сібір кадет корпусында білім алған жылдар:**1847-1853 жылдары**
10. 1847-1853жылдары Омбы қаласындағы Сібір кадет корпусынада білім алған,қазақтың белгілі ғалымы: **Ш.Уәлиханов**
11. Шоқан Уәлиханов Омбы кадет корпусына оқуға түскен жыл:**1847 жыл**
12. Ш.Уәлиханов 1853 жылы кадет корпусын бітірген кездегі жас мөлшері:**18- де**
13. Сібір кадет корпусы орналасқант қала: **Омбы**
14. Ш.Уәлиханов Омбыдағы Сібір кадет корпусын бітіріп шыққанда берілген офицерлік шен: **Корнет**
15. Ш.Уәлихановтың есімімен байланысты оқиғаларды ретімен қойыңыз: **Омбыда оқуда болған жылдар, Батыс Сібір генерал-губернаторы Г.Х.Гасфорттың экспедициясына қатысуы, Қашғарияға сапары, генерал Н.Черняевтің әскери экспедициясына қатысуы**
16. XIX ғасырдың II жартысында Батыс Сібір генерал-губернаторының қарамағында қызмет еткен, ғалым, ағартушы: **Ш.Уәлиханов**
17. XIX ғасырдың екінші жартысында еңбектері Ресейде де одан тыс жерлерде де жарық көрген ғалым: **Ш.Уәлиханов**
18. Шоқан Уәлиханов Г.Х.Гасфорттың экспедициясына қатысты: **1855 жылы**
19. Ш. Уәлиханов 1855 жылы Г.Х.Гасфорттың экспедициясына қатысып, зерттеу жүргізген аймақтары: **Орталық Қазақстан, Тарбағатай, Жетісу**
20. 1855 жылы Батыс Сібір генерал-губернаторы Г.Х.Гасфорттың экспедициясына қатысқан: **Ш. Уәлиханов**
21. 1856 жылы Шоқан Уәлиханов: **Ыстықкөлдiң көлемiн топографиялық және картографиялық деректерде сипаттады**
22. Шоқан Уәлиханов көрнекті ғалым, географ П.СеменовТянь-Шанскиймен бірге Құлжаға барып қайтты: **1856 жылы**
23. Шоқанмен саяхаттардың кейбір маршруттарында бірге болған көрнекті ғалым, географ: **П.Семенов-Тянь-Шанский**
24. Шоқанды әлемге әйгілі еткен еңбегі: **Қашғар сапарынан туған еңбегі**
25. «Сот реформасы туралы жазбаларда» атты еңбектің авторы: **Шоқан Уәлиханов**
26. Шоқан Уәлихановтың Алатау қырғыздарына жасаған сапары болған мерзім: **1857 жылы**
27. Ш. Уәлиханов орыс географиялық қоғамының толық мүшесі болды: **1857 жылы**
28. Шоқан Уәлихановтың 1857 жылы Алатау қырғыздарына жасаған сапары кезінде жазып алған аса құнды әдеби туындысы: **«Манас»**
29. Ш.Уалихановтың Қашқарға сапары болды: **1858-1859 жж.**
30. 1858-1859 жылдары Шоқанның жасаған сапары: **Қашғарияға сапары**
31. Ш.Уалиханов қағазға түсірген эпикалық шығарма: **«Манас»**
32. Шоқанның досы, көрнекті орыс жазушысы: **Ф.М.Достоевский**
33. Ш.Уәлихановпен кадет корпусында бірге оқып,достасып кеткен белгілі ғалым, географ: **Г.Потанин**
34. 1864 жылы Ш.Уалихановтың генерал Н.Черняевтің әскерімен басып алуға қатысқан бекініс: **Әулиеата**
35. Ш.Уәлиханов Верный бекінісінде болды: **1864 жылы**
36. XIX ғасырдың 60 жылдары Верныйда тұрған ғалым, саяхатшы: **Ш.Уалиханов**
37. Ш.Уалихановтың Қытайдағы дүнгендер көтерілісі туралы соңғы еңбегі жарияланды:**1865 жылы**
38. 1865 жылы Ш.Уалихановтың соңғы еңбегі: **Дүнгендер көтерілісі туралы**
39. Ш.Уәлиханов қайтыс болған жер: **Алтын Емел жотасы**
40. Шоқан Уәлиханов 1865 жылы қайтыс болған жері: **Тезек сұлтанның ауылында**
41. «Шоқан екеумізді де бір тақырып-Қырғыз(Қазақ) даласы мен Орта Азия өлкесі қызықтыратын...» деп жазған досы: **Г.Потанин**
42. Қазақтың ұлы ғалымы Ш.Уәлихановпен байланысты тарихи оқиғалардың хронологиялық ретін анықтаңыз: 1)Алатау қырғыздарына сапары(1857); 2)Генерал М.Г. Черняевтың әскери экспедиция құрамында болды(1864); 3) Ыстықкөлдiң көлемiн топографиялық және картографиялық деректерде сипаттады(1856); 4) генерал Г.Х.Гасфорттың экспедициясына қатысты(1855) **4.3.1.2**
43. Ыбырай Алтынсарин өмір сүрген жылдары: **1841-1889 жж.**
44. XIX ғасырдың II жартысында көрнекті ағартушы, қоғам қайраткері, жаңашыл педагог: **Ы.Алтынсарин**
45. Ы.Алтынсарин өмір сүрген жылдар: **1841-1889 жылдары**
46. Ы.Алтынсарин өмір сүрді: **XIX ғасырдың II жартысында**
47. 1841-1889 жылдары өмір сүрген белгілі қазақ ағартушысы, қоғам қайраткері: **Ыбырай Алтынсарин**
48. Жас Ы.Алтынсарин қамқорлығында болды: **Атасы Балғожаның**
49. Ы.Алтынсарин Орынбор шекаралық комиссиясы жанындағы мектепті алтын медальмен бітірді:**1857 ж.**
50. Ы.Алтынсариннің алтын медальмен бітірген оқу орны: **Орынбор шекара комиссиясы жанындағы мектеп**
51. 1857 жылы Ыбырай Алтынсарин еркін сөйлей білген тілдер: **орыс, араб, парсы**
52. Ы.Алтынсарин алғашқы қызметін бастады: **Атасы Балғожа бидің хатшысы болып**
53. Облыстық басқарма Торғай қаласында мектеп ашуды тапсырған мерзім: **1860 жылы**

54. Ы.Алтынсарин Орынборда қазақ балаларына арнап мектеп ашты: **1864жылы**
55. 1879 жылы Ыбырай мектеп инспекторлығына тағайындалған облыс: **Торғай**
56. Ы.Алтынсарин Торғай облысы мектептерінің инспекторы болып тағайындалған жыл: **1879 ж.**
57. Ы.Алтынсарин 1879 жылы Торғай облысында тағайындалған қызметі: **мектеп инспекторы**
58. Ы.Алтынсариннің педагогикалық көзқарасының қалыптасуына әсер еткен орыс педагогы: **«К.Ушинский»**
59. Ауылшаруашылық училищесін ашқан ағартушы: **Ы.Алтынсарин**
60. XIX ғасырда алғаш рет қазақ қыздарын оқытуды ұйымдастырушы, педагог: **Ы.Алтынсарин**
61. Ы.Алтынсариннің негізгі оқу құралы: **«Қырғыздарды орыс тілге үйретуге негізгі басшылық»**
62. Ыбырай Алтынсариннің орыс -қазақ мектептеріне арнап жазған оқу құралы: **«Қырғыз хрестоматиясы»**
63. XIX ғасырда қазақ жерінде қолөнер және ауыл шаруашылық мектептерін ұйымдастырған: **Ы.Алтынсарин**
64. Ы.Алтынсаринның «Кел, балалар оқылық» өлеңіне ән шығарған сазгер: **Жаяу Мұса**
65. Ұлы ағартушылар мен өмір сүрген жылдарын сәйкестендіріңіз: 1. Шоқан Уәлиханов; 2.Ыбырай Алтынсарин; 3. Абай Құнанбаев А) 1845- 1904 жж.; В)1835-1865 жж; С) 1841-1889 жж. **Жауабы:1-В, 2-С,3-А**

66. Абай Құнанбаев өмір сүрген жылдары: **1845- 1904 жж.**
67. Қазақ жазба әдебиетінің негізін салушы: **А.Құнанбайұлы**
68. Абай Құнанбаев өмір сүрген мерзім: **XIXғ. ортасы-XXғ. басы**
69. 1845-1904 жылдары өмір сүрген ұлы ақын: **А. Құнанбаев**
70. 1845 жылы Шыңғыстау өңірінде дүниеге келген көрнекті ойшыл, ұлы ақын: **А.Құнанбаев**
71. Абай Құнанбаев дүниеге келген аймақ: **Шығыс Қазақстан облысы**
72. Абай Құнанбаев дүниеге келген өңір: **Шыңғыстау өңірі**
73. Абай Құнанбаев шын есімі: **Ибрагим**
74. Семейдегі Абай білім алған оқу орны: **«Ахмет Риза» медресесі**
75. Абайдың оқуын аяқтатпай еліне әкесі Құнанбайдың алып кету себебі: **Ел билеу ісіне тарту үшін**
76. Абайдың нақыл сөздері берілген шығармасы: **«Ғақлиялар»**
77. Абайдың нақыл сөздері: **Қара сөз**
78. Абай Құнанбаевтың лирикалық әндері: **Көзімнің қарасы, Сегіз аяқ, Желсіз түнде жарық ай**
79. Семей облыстық статистикалық комитетіне мүше болған ұлы ақын: **Абай**
80. Абай Құнанбайұлы шығармаларын аударған орыс ақындары: **М.Лермонтов, А.С.Пушкин**
81. XIX ғ. А.С.Пушкиннің, М.Лермонтовтың шығармаларын аударған: **Абай Құнанбайұлы**
82. Абай Құнанбайұлының орыстың ақыны А.С.Пушкиннен аударған шығармасы: **«Евгений Онегин»**
83. Абай Құнанбайұлының поэмалары: **«Масғұд», «Ескендір»**
84. Абайдың аса дарынды шәкірті: **Ш.Құдайбердіұлы**
85. Абайдың шәкірттерінің ішінде ең мол мұра қалдырған: **Ш.Құдайбердиев**
86. Ұлы ақын Абай Құнанбайұлының шығармалар жинағының баспадан шығуы: **1909 жылы**
87. Абай Құнанбайұлының 1909 жылы шығармалары басылып шықты: **Қазан**
88. 1909 жылы шығармалар жинағы баспадан шыққан белгілі ақын: **А.Құнанбаев**
89. Абайдың әкесі Құнанбай старшын болған ру: **Тобықты**
90. Абай Құнанбаевпен дос болған поляк күресі өкілдерінің бірі: **С.Гросс**
91. Абай Құнанбаевтың саяси көзқарасының қалыптасуына әсер еткен ғалымдар: **Е.Михаэлис, С.Гросс, Н.Долгополов**